

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุป

จากการศึกษาโครงเรื่อง กลวิธีการเล่าเรื่อง และกลวิธีทางวรรณศิลป์ในอรรถกาพย์พิรุณชาดกจำนวน 25 เรื่อง พบผลการศึกษาดังนี้

อรรถกาพย์พิรุณชาดกเรียบเรียงเรื่องอย่างเป็นระบบ สามารถแบ่งองค์ประกอบการเล่าเรื่องตามแนวคิดโครงเรื่องได้เป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ส่วนเปิดเรื่อง เป็นส่วนเกริ่นนำให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกาพย์พิรุณชาดกก่อนจะนำเข้าสู่เรื่องในอรรถกาพย์พิรุณชาดก 25 เรื่อง แบ่งได้ 2 ส่วน คือ 1) คาถาปรารภคัมภีร์ เป็นคำนำของอรรถกาพย์พิรุณชาดกที่แจ้งให้ทราบวัตถุประสงค์การแต่งอรรถกาพย์พิรุณชาดก และประวัติคัมภีร์โดยย่อ และ 2) นิทานกาพย์ เป็นนิทานที่เล่าประวัติของพระพุทธเจ้าในช่วงเวลาต่าง ๆ โดยสังเขป โดยจะเน้นเล่าถึงเหตุการณ์พระสารีบุตรทูลขอให้พระพุทธเจ้าเล่าเรื่องพิรุณชาดก 25 เรื่อง ซึ่งเป็นส่วนที่นำไปสู่การเล่าเรื่องพิรุณชาดกจำนวน 25 เรื่อง

2. ส่วนดำเนินเรื่องในอรรถกาพย์พิรุณชาดก 25 เรื่อง คือส่วนที่เล่าเรื่องในอดีตของพระพุทธเจ้าจำนวน 25 เรื่อง ในอรรถกาพย์พิรุณชาดกแต่ละเรื่องจะมีเหตุการณ์หลักสำคัญเกิดขึ้น 10 เหตุการณ์ ได้แก่ การจุติจากสวรรค์ถือกำเนิดยังโลกมนุษย์ การเจริญเติบโต การออกบวช การบำเพ็ญบารมี การตรัสรู้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 3 ครั้ง การประชุมสาวก 3 ครั้ง การพบพระโพธิสัตว์โคตม การพยากรณ์พระโพธิสัตว์โคตม และการดับขันธปรินิพพาน เหตุการณ์หลักทั้ง 10 เหตุการณ์จะปรากฏเช่นนี้เหมือนกันทุกเรื่อง โดยจะเรียงลำดับการเกิดเหตุการณ์ตามลำดับจาก 1-10 ซึ่งการเกิดเหตุการณ์ที่เรียงลำดับนี้อาจมีการสลับที่เหตุการณ์ได้โดยการสลับที่นั้นจะเกิดขึ้นอย่างเป็นเหตุเป็นผลกันตามแนวคิดโครงเรื่องของบันเทิงคดี

3. ส่วนปิดเรื่องคือส่วนสรุปเหตุการณ์ของอรรถกาพย์พิรุณชาดกทั้ง 25 เรื่อง แบ่งได้ 4 ส่วน ได้แก่ 1) ถ้อยคำปลุกเสกของพระพุทธเจ้า คือส่วนสรุปเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าที่อุบัติขึ้นบนโลกในแต่กัปว่ามีพระพุทธเจ้าองค์ใดบ้าง 2) เรื่องแจกพระบรมสารีริกธาตุ คือกล่าวถึงการแจกพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าโคตมไปยังที่ต่าง ๆ หลังจากพระพุทธองค์ดับขันธปรินิพพาน 3) เรื่องเบ็ดเตล็ดของพิรุณชาดกเป็นส่วนของนิทานที่เขียนขึ้นเพื่ออธิบายเนื้อหาเพิ่มเติมเกี่ยวกับพิรุณชาดก และ 4) นิคมณฑลคือส่วนสรุปผลงานการแต่งอรรถกาพย์พิรุณชาดกโดยบอกขั้นตอนการทำ ความมุ่งหวังและชื่อผู้แต่ง

ในด้านกลวิธีการเล่าเรื่องในอรรถกาพย์พิรุณชาดกพบว่า อรรถกาพย์พิรุณชาดกเรียบเรียงเรื่องเล่าอย่างเป็นระบบ โดยใช้ผู้เล่าเรื่อง 3 ประเภท

1. ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่องแบบผู้ประพันธ์ทำหน้าที่เล่าเรื่องในส่วนกาถาปรารภคัมภีร์ นิทานกาพย์ และส่วนปิดเรื่อง ซึ่งเป็นส่วนที่ผู้เรียบเรียงค้นคว้าและนำมาอธิบายเพิ่มเติม การให้ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่องแบบผู้ประพันธ์มาเล่าเรื่องในส่วนนี้มีความเหมาะสมเพราะช่วยแยกเนื้อเรื่องให้ชัดเจนว่าข้อความที่ผู้เล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์เล่านั้นคือส่วนที่เรียบเรียงขึ้นใหม่ในภายหลังซึ่งเกิดขึ้นจากการค้นคว้าหลักฐานและหาข้อมูลเพิ่มเติม ไม่ใช่ข้อความเก่าที่เป็นพุทธวจนะของพระพุทธเจ้า

2. ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครในเรื่องแบบพยาน คือพระอานนท์ ทำหน้าที่เล่าช่วงเริ่มต้นของ อรรถกถาพุทธวงศ์แต่ละเรื่อง ผู้เรียบเรียงจะให้พระอานนท์เป็นผู้เล่าเรื่องในอรรถกถาพุทธวงศ์ซึ่งได้ ยินได้ฟังมาจากพระพุทธเจ้า มักเริ่มต้นการเล่าเรื่องด้วยคำว่า “ได้ยินว่า” และ “ตั้งได้สดับมา”

3. ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครหลักแบบเปิดเผยตัว คือพระพุทธเจ้า ทำหน้าที่เล่าเรื่องส่วนที่เป็น คาถา กล่าวคือหลังจากที่พระอานนท์เล่าประวัติความเป็นมาของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์เรื่อย ๆ จนถึงส่วนที่เป็นคาถาก็จะเปลี่ยนผู้เล่าเรื่องเป็นพระพุทธเจ้าโคตม ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครหลักแบบ เปิดเผยตัว โดยใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 1 ว่า “เรา” ในการเล่าเรื่อง

การให้ผู้เล่าเรื่องที่มีตัวตนจริงในพระพุทธศาสนาทั้งพระอานนท์และพระพุทธเจ้ามาเล่าเรื่อง ในส่วนเนื้อเรื่องทั้ง 25 เรื่อง มีความเหมาะสมอย่างยิ่งเพราะช่วยทำให้เรื่องเล่ามีความน่าเชื่อถือว่า เรื่องที่เล่านั้นเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

ส่วนวิธีการเล่าเรื่องที่ปรากฏในอรรถกถาพุทธวงศ์แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) การเล่าเรื่อง ที่สัมพันธ์กับลำดับเวลาในเรื่อง พบว่าอรรถกถาพุทธวงศ์มีการเล่าเรื่องสลับไปมาระหว่างปัจจุบันกับ อดีต โดยทั้ง 25 เรื่องจะใช้เหตุการณ์ปัจจุบันร่วมกันคือเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงนั่งอยู่ท่ามกลาง เหล่าสาวกและเล่าเรื่องย้อนกลับไปในอดีตทีละเรื่อง ๆ จนครบทั้ง 25 เรื่อง ส่วน 2) การเล่าเรื่องที่ สัมพันธ์กับเวลาของผู้อ่าน พบวิธีการเล่า 3 ประเภท ได้แก่ 1) การเล่าย่อ เป็นการเล่าเหตุการณ์ใน อดีตชาติของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์โดยย่อเนื้อเรื่องให้สั้นลงเพราะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีระยะเวลา จริงที่ยาวนาน จึงมีอาจเล่าทุกอย่างได้ตามเวลาที่เกิดขึ้นจริง 2) การข้าม เป็นการข้ามเหตุการณ์บาง เหตุการณ์ในเรื่องเพราะเคยกล่าวไปแล้ว และ 3) การหยุด เป็นการหยุดเล่าเรื่องเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ อรรถกถาจารย์อธิบายขยายความคาถา คำศัพท์และวลีต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่อง ซึ่งการหยุดเล่าเรื่อง ถือเป็นลักษณะเฉพาะของเรื่องเล่าประเภทอรรถกถาที่จะต้องหยุดเล่าเรื่องเพื่ออธิบายขยายความเรื่อง ที่เล่าเสมอ

ด้านกลวิธีทางภาษาพบว่า ในอรรถกถาพุทธวงศ์ได้ใช้ความเปรียบมาเล่าเรื่องในอรรถกถา พุทธวงศ์ สามารถแบ่งกลวิธีที่ใช้ความเปรียบเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) การเปรียบเทียบโดยตรง คือ การเปรียบเทียบโดยอาศัย “คำเปรียบ” แบ่งเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่ง เหมือนสิ่งหนึ่ง การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งหนึ่ง และการเปรียบเทียบแบบขนานความ 2) การ เปรียบโดยนัย คือการเปรียบเทียบที่ไม่ได้อาศัยคำเปรียบเทียบมาเชื่อม แต่อาจจะอาศัยคำแนะบางคำ มาทำให้ผู้อ่านนึกถึงการเปรียบเทียบ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การเปรียบเทียบแบบใช้คำที่มีความหมายโดยนัย และ การเปรียบเทียบแบบขนานความโดยไม่มีคำเปรียบ และ 3) การเปรียบเทียบ แบบผสมคือ การเปรียบเทียบที่ผสมผสานระหว่างการเปรียบเทียบโดยตรงและการเปรียบเทียบ โดยนัย

อภิปรายผล

อรรถกถาพุทธวงศ์เป็นวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเรื่องหนึ่งที่มีการเรียบเรียงเรื่องอย่างเป็น ระบบ เนื่องจากอรรถกถาพุทธวงศ์เป็นวรรณกรรมพระพุทธศาสนาประเภทอรรถกถาที่มีรูปแบบ เฉพาะในการดำเนินเรื่อง คือมีการเริ่มต้นคัมภีร์ด้วยส่วนเปิดเรื่อง เพื่อให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับคัมภีร์ ก่อนที่จะดำเนินเรื่องโดยเล่าเรื่องในอรรถกถาพุทธวงศ์ 25 เรื่อง และเมื่อเล่าเรื่องจบแล้วก็มีสรุป

เรื่องในส่วนปิดเรื่อง ซึ่งการเรียบเรียงเรื่องอย่างเป็นระบบแบบแผนนี้ช่วยทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องราวในอรรถกถาพุทธวงศ์ได้ง่ายและชัดเจนโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการปฏิบัติตนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์มีวิถีปฏิบัติตนเหมือนกัน กล่าวคือ ช่วงที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีต้องได้รับคำพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งก่อนว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้า ดังที่พระโพธิสัตว์โคตมได้รับคำพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าทั้ง 24 พระองค์ และเมื่อพระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีครบถ้วนแล้วจะประทับอยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิต เมื่อถึงเวลาเทวดาจะอัญเชิญพระองค์จตุตจากสวรรค์ถือกำเนิดยังโลกมนุษย์ หลังจากที่พระองค์เจริญชันษา ก็มีพระราชประสงค์ออกบวช บำเพ็ญบารมีจนกระทั่งสามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า หลังจากที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ตรัสรู้แล้วพระองค์ได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งสำคัญ 3 ครั้ง และประชุมสาวกครั้งสำคัญอีก 3 ครั้ง จากนั้นจึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน

ส่วนกลวิธีการเรียบเรียงเรื่องและกลวิธีการเล่าเรื่องในอรรถกถาพุทธวงศ์นั้นพบว่า อรรถกถาจารย์วางระบบการเล่าเรื่องได้ดี ทั้งการเลือกให้ผู้เล่าเรื่องและวิธีการเล่าเรื่องที่เหมาะสมกับเรื่องเล่า กล่าวคือ อรรถกถาพุทธวงศ์เป็นเรื่องเล่าที่ไม่เรียงตามลำดับเวลา การเล่าเรื่องจึงมีการสลับเวลาไปมาระหว่างอดีตกับปัจจุบัน การเลือกให้ผู้เล่าเรื่องและวิธีการเล่าเรื่องจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง แต่ผู้เรียบเรียงก็เลือกผู้เล่าเรื่องที่เหมาะสมคือเมื่อจะขยายความข้อมูลเพิ่มเติมหรืออธิบายเรื่องใดเพิ่มเติมก็จะให้ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่องแบบผู้ประพันธ์ทำหน้าที่เล่าเรื่องเพราะข้อความดังกล่าวคือส่วนที่เรียบเรียงขึ้นใหม่ในภายหลัง ไม่ใช่ข้อความเก่าที่เป็นพุทธวจนะของพระพุทธเจ้า เมื่อจะเริ่มเล่าเรื่องราวในอดีตก็จะให้ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครในเรื่องแบบพยาน คือพระอานนท์ทำหน้าที่เล่าเรื่อง และเมื่อจะเล่าในส่วนคากาก็จะให้พระพุทธเจ้าเป็นคนเล่า การเลือกพระพุทธเจ้าและพระอานนท์มาเล่าเรื่องก็มีความเหมาะสมเพราะทำให้เรื่องมีความสมจริง และน่าเชื่อถือ เพราะทั้ง 2 ตัวละครนั้นมีตัวตนอยู่จริงในพระพุทธศาสนา โดยพระอานนท์เป็นผู้อยู่ใกล้ชิดพระพุทธเจ้าและเป็นพหูสูตรจึงเหมาะสมที่จะทำหน้าที่เป็นผู้จดจำและนำเรื่องในอดีตที่เคยได้ยินมาเล่าต่อ ส่วนการที่เลือกให้พระพุทธเจ้าเป็นผู้เล่าเรื่องก็มีความเหมาะสมเพราะพระองค์ตรัสรู้ สามารถรู้เรื่องราวในอดีต ปัจจุบันและอนาคต

ในด้านภาษาพบว่า อรรถกถาพุทธวงศ์เป็นวรรณกรรมพระพุทธศาสนาร้อยแก้วที่มีความสละสลวย อนึ่งเป็นเพราะความสามารถของอรรถกถาจารย์ที่ได้นำกลวิธีการใช้ความเปรียบทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ 1) การเปรียบเทียบโดยตรง 2) การเปรียบเทียบโดยนัย และ 3) การเปรียบเทียบแบบผสมมาใช้ในการเล่าเรื่องได้ดี ความเปรียบจึงเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการเล่าเรื่องในอรรถกถาพุทธวงศ์ เพราะช่วยอธิบายเรื่องราวในอรรถกถาได้ชัดเจน ทำให้ผู้อ่านจินตนาการ มีอารมณ์ร่วมไปกับตัวละครมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาระเบียบการเล่าเรื่องอย่างช่วยให้เห็นระบบของเรื่องเล่าและการเล่าเรื่อง เช่น โครงเรื่อง ผู้เล่าเรื่อง เป็นต้น อาจนำแนวคิดนี้ไปศึกษาวรรณกรรมอื่นหรือประเภทอื่นต่อไป

2. การศึกษาความเปรียบในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่น่าสนใจ โดยเฉพาะการใช้ความเปรียบในการเปรียบเทียบหลักธรรม หรือสิ่งที่เป็นนามธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น การนิพพาน การตรัสรู้ กิเลส ตัณหา เป็นต้น